

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ ALKOL VE MADDE KULLANIM BOZUKLUKLARI BİRİMİNE BAŞVURAN HASTALARIN SOSYODEMOGRAFIK ÖZELLİKLERİ

Sociodemographic Characteristics of Patients, Applied to Substance Usage Disorders Unit of Gaziantep University

Mahmut Bulut¹, Haluk A. Savaş², Neslihan Cansel³, Salih Selek¹, Özlem Kap¹, Mehmet Yumru¹, Osman Virit⁴

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Birimi'ne (GAMAB) başvuran hastaların sosyodemografik özelliklerinin incelenmesi amaçlandı.

Yöntem: GAMAB'ne son beş yılda (1 Ocak 2001-31 Aralık 2005) başvuran hastaların tıbbi kayıtları geriye dönük olarak incelendi.

Bulgular: GAMAB'ne alkol ve madde bağımlılığı olan 126 hasta başvurmuştur. Hastaların %96.8'i erkek, %3.2'si kadın olup, yaş ortalamaları 36.02 (SS±11.37), madde kullanma süreleri ortalama 13.19 (SS±10.87) yıl olarak tespit edilmiştir. Hastaların kullandığı maddeler sırasıyla alkol (%46.8), eroin (%42.1) ve esrar (7.1%). Alkol bağımlılığı tedavisi nedeniyle başvuran hastaların ilk alkol kullanımına başlama yaşı ortalaması 24.03 (SS±8.53) yıl, alkol dışı madde kullananlarda ise ilk madde kullanımına başlama yaşı ortalaması 22.44 (SS±7.15) yılıdır. Alkol bağımlıları arasında evli olanların oranı diğer madde bağımlılığı ile başvuranlarından anlamlı ölçüde fazlaydı (p<0.001). Alkol bağımlılarının yaş ortalaması diğer madde bağımlıların yaş ortalamasından anlamlı ölçüde yüksekti (p<0.001). Alkol dışı madde kullananlarda çalışmama oranı alkol kullananlardan anlamlı olarak yüksekti (p=0.009). Kullanılan madde türü ile suç öyküsü arasındaki ilişkiye bakıldığında alkol dışı madde kullananlarda suç öyküsü anlamlı olarak yüksekti (p=0.001). Hastaların eğitim düzeyleri ve suç işleme oranları arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitim düzeyi arttıkça suç öyküsü anlamlı olarak azalmaktaydı (p= 0.001).

Sonuç: Çalışmamız Güneydoğu Anadolu'da (Gaziantep) özelleşmiş bir Alkol-Madde Kullanım Bozuklukları Birimi'ne yapılan başvurularda alkol ve madde bağımlılarının sosyodemografik özelliklerini araştıran ilk çalışmadır. Ayrıca çalışmamız Gaziantep'te alkol-madde kullanımının pek çok açıdan Türkiye'nin diğer yöreleriyle benzerlik gösterdiğini ortaya koymakla birlikte, maddeye başlama yaşının daha yüksek olması kadınlar da alkol ve diğer madde kullanım oranlarının daha düşük olduğunun tespit edilmesi, sosyokültürel özelliklerin bağımlılık açısından farklılık yaratabileceğine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Madde bağımlılığı, sosyodemografik özellikler, klinik özellikler.

ABSTRACT

Objective: The aim of the study was to investigate the sociodemographic characteristics of patients who were applied to the Substance Usage Disorders Unit of Gaziantep University in past five years.

Method: We evaluated retrospectively, the medical records of the patients who were applied to the Substance Usage Disorders Unit of Gaziantep University Medical Faculty Hospital in the last five years. All the data were collected and analyzed by SPSS for Windows 10.0.

Results: The sample of the study consisted of 126 patients with alcohol and substance dependence and were examined in the past five years. The average age of the sample was 36.02 (SD±11.37) and beginning age to substance use was 13.19 (SD ±10.87) years. Most of the patients were male (96.8%) and 3.2% of the patients were female. Alcohol (46.8%), heroin (42.1%) and cannabis (7.1%) were the most frequently type of used substances. The mean age of first alcohol use of alcohol dependants were 24.03 (SS±8.53) years and the mean age of first substance use of substance dependants were 22.44 (SS±7.15) years. Rate of marriage were significantly higher in alcohol dependent patients than drug dependent patients (p<0.001). The mean age of alcohol users were significantly higher than drug users (p<0.001). Unemployment rate was higher in drug users than alcohol users (p=0.009). Crime rates were significantly higher in the drug user (p=0.001). Crime rates were significantly higher in the patients who have lower educational level (p<0.001).

Conclusion: This is the first study exploring sociodemographic characteristics of alcohol and substance dependent patients applied to a specific Substance Usage Disorders Unit in Gaziantep. The characteristics of substance use is similar to the other areas of Türkiye. However the rate of female patients were fewer than other areas of Türkiye and the mean age of first substance use were higher than other areas of Türkiye. This result may due to sociocultural characteristics of this area.

Key words: Substance dependence, sociodemographic characteristics, clinical characteristics.

¹ Araş. Gör. Dr. Gaziantep Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri A.D. Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Birimi

² Doç. Dr. Gaziantep Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri A.D. Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Birimi

³ Uzm. Dr. Gaziantep Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri A.D.

⁴ Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri A.D.

GİRİŞ

Madde kullanımı ve bağımlılığının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de giderek artan bir sorun olduğu bilinmektedir. Buna rağmen ülkemizde psikoaktif maddelerin kullanım sıklığı ve özelliklerine ilişkin çalışmaların görece az olduğu söylenilebilir (1).

Bağımlılık yapan, tedavi dışı amaçlarla kullanılan, kullanımı ve satışı yasal olmayan maddelerin gerçek kullanım sıklığını, bunların toplum ve bireyler üzerindeki etkilerini saptamak güçtür. Madde kullanımı ve bağımlılığının toplumun çeşitli sosyoekonomik gruplarında, hangi sıklıkta olduğunu ve ne tür maddelerin kullanıldığını saptamak, madde kötüye kullanımı ve bağımlılığının hem tedavisi hem de kullanımının önlenmesi için yapılacak çalışmalara önemli katkılarda bulunabilir.

Birçok ülkede yapılan çalışmalarda değişik sosyoekonomik alt grupların yaşam boyu, yıllık ve günlük kullanım oranlarında farklılıklar vardır. Birleşmiş Milletler Madde Kontrol Programı’nın 2005’te açıklanan verilerine göre dünyada 200 milyon kişi, yani 15–64 yaş arası dünya nüfusunun %5’i son bir yıl içinde yasa dışı madde kullanmıştır. Dünya nüfusunun %30’nun sigara, yarısının alkol, %4’ünün de esrar kullandığı tahmin edilmektedir. Tahminen 26 milyon kişi amfetamin türü psikostimülanlar, 6 milyon kişi de ekstasy kullanmaktadır. Tahminlere göre yaklaşık 16 milyon kişi eroin kullanmaktadır. Eroin kullanımı Asya’da artarken dünya genelinde değişmemiş gibi görünmektedir. 14 milyon kişinin de kokain kullandığı tahmin edilmektedir (2).

ABD’nde 1992 yılında genel popülasyonda 42862 erişkin ile görüşülerek yapılan National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey (NLAES) araştırmalarından elde edilen verilere göre, yaşam boyu alkol kullanım bozukluğu prevalansı %18.2, madde kötüye kullanımı 3.14, madde bağımlılığı %2.91 olarak bulunmuştur (3). Türkiye’nin her bölgesinden sağlık merkezlerine başvurular olmakla birlikte, İstanbul dışındaki illerde yaşayan madde kullanıcılarının sosyodemografik özellikleri ile ilişkili veri çok kısıtlıdır (4). Bu çalışmada geriye dönük olarak GAMAB kayıtları incelenerek, son beş yılda kliniğimize başvuran, alkol ve diğer madde kullanan hastaların kullandıkları maddeler ve suç öykülerini de içeren sosyodemografik özelliklerinin araştırılması planlanmıştır.

Y...NTEM

GAMAB’ne 2000-2005 yılları arasında başvuran DSM IV tanı ölçütlerine göre alkol ve madde bağımlılığı tanısı konulmuş olan 18-65 yaş arası 126 hastanın tamamı çalışmaya alındı. Bu hastalara ait veriler birimizce rutin olarak kullanılmakta olan yarı yapılandırılmış muayene ve bilgi formu dökümleri geriye dönük olarak incelenerek elde edildi. Elde edilen veriler ışığında; yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, doğum yeri, kullanılan madde, ilk başlama yaşı, madde kullanma süresi, yatarak tedavi sayısı, suç öyküsü gibi değişkenler incelendi. Çalışmada kullanılan bilgi formunda hakkında mahkumiyet kararı olan hastalara “suç öyküsü mevcut” denildi. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesi SPSS 10.0 programı ile yapılmış ve tanımlayıcı analizler için ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

2000-2005 yılları arasında GAMAB’nde 126 hasta ayaktan veya yatarak tedavi edilmiştir. Hastaların yaş ortalaması 36.02 (SS±11.37), madde kullanma süresi ise 13.19 yıl (SS±10.87) olarak bulundu. En uzun madde bırakma süreleri ise ortalama 2.13 (SS±1.66) yıl idi. Hastaların %51.2’si daha önce yatarak tedavi görmüştü. Yatarak tedavi gören hastaların ortalama yatış sayısı 1.35 (SS±1.97) idi. Alkol bağımlılarının ortalama hastaneye yatış sayısı 1.24 (SS±2.12), diğer madde bağımlılarının ortalama hastaneye yatış sayısı 1.45 (SS±1.84) olup aralarında anlamlı bir fark yoktu (p>0.002). Alkol veya madde bağımlılığı nedeniyle kliniğimize başvuruların %82.5’ini Gaziantep ve çevre illerden gelen hastalar oluşturmaktaydı. Hastaların %96.8’i erkek, % 3.2’si kadındı (Tablo 1). Hastaların %38.1’inde suç öyküsü saptandı.

En sık başvuru nedeni alkol bağımlılığı (%46.8), ikinci sıklıkta ise eroin bağımlılığıydı (%42.1). Esrarın bağımlılık oranı üçüncü sırada gelmekteydi (%7.1) (Tablo 1). Alkol bağımlılığı tedavisi nedeniyle başvuran hastaların ilk alkol kullanımına başlama yaşı ortalaması 24.03 (SS±8.53) yılı. Alkol dışı madde kullananlarda ise ilk madde kullanımına başlama yaşı ortalaması 22.44 (SS±7.15) yılı. Alkol bağımlılığı nedeniyle başvuran olguların yaş ortalaması diğer madde bağımlılığı ile başvuranların yaş ortalamasından anlamlı olarak yüksekti (p<0.001). Madde kullanma sürelerine bakıldığında alkol bağımlılarının alkol kullanma süresi ortalama 19.21 (SS±11.34), diğer madde bağımlılarının madde kullanma süresi 7.88 (SS±7.05) yıl

Tablo 1 : Hastaların Sosyodemografik Özellikleri

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	122	%96.8
Kadın	4	%3.2
Eğitim Durumu		
Eğitimsiz ve ilkokul	51	%40.5
Ortaokul	34	%27
Lise	28	%22.2
Yüksek okul	13	%10.3
Medeni Durum		
Evli	81	%64.3
Bekar	37	%29.4
Boşanmış	8	%6.3
Meslek		
Çalışıyor	101	%80.2
Çalışmıyor	25	%19.8
Doğum Yeri		
Gaziantep	77	%61,1
Çevre iller	27	%21.4
Diğer	22	%17,5
Kullanılan Maddelerin Oranları		
Alkol	59	%46.8
Eroin	53	%42.1
Esrar	9	%7.1
Diğer	5	%4

olup; alkol bağımlılarının alkol kullanma süresi madde bağımlılarının madde kullanma süresinden anlamlı ölçüde uzundu ($p<0.001$). Alkol bağımlıları arasında evli olanların oranı diğer madde bağımlılarından yüksekti ($p<0.001$) (Tablo 2). Alkol bağımlıları arasında çalışıyor olma oranı diğer madde bağımlılarından fazlaydı ($p=0.009$) (Tablo 2). Kullanılan madde türü ile suç öyküsü arasındaki ilişkiye bakıldığında, diğer madde bağımlıları arasında suç öyküsü oranı %52.2, alkol bağımlıları arasında % 23.7 olup, fark anlamlıydı ($p=0.001$) (Tablo 3). Olguların %40.5'i eğitimsiz veya ilkokul mezunu, %27'si ortaokul mezunu, %22.2'si lise ve %10.3'ü yüksek okul mezunuydu. Eğitim düzeyi arttıkça suç öyküsü anlamlı olarak azalmaktaydı ($p=0.001$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Bulgilerimize göre daha önce Gaziantep'te alkol ve madde bağımlılarının sosyodemografik özelliklerinin incelenmesi ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra Gaziantep'te madde kullanımı ile ilgili suç oranının yüksek olduğu (5), ayrıca adli psikiyatrik incelemelerin önemli bir konusunun madde kullanım bozuklukları olduğu (6) göz önüne alındığında, çalışmamız ayrı bir önem taşımaktadır.

Çalışmamızda bağımlılık tedavisi için baş-

Tablo 2 : Alkol ve Alkol Dışı Madde Kullanan Hastaların Medeni Durumları ve Çalışma Durumları

Madde	Alkol		Alkol Dışı Madde		χ^2	p
	(N=67)	%	(N=67)	%		
Medeni Hal					17.017	<0.001
Evli	49	(83.1)	32	(47.8)		
Bekar	10	(16.9)	35	(52.2)		
Meslek					6.526	0.009
Çalışıyor	53	(89.8)	48	(71.6)		
Çalışmıyor	6	(10.2)	19	(28.4)		

Tablo 3 : Hastaların Suç Öyküsünün Kullanılan Madde ve Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Suç ...yıkış	Suç ...yıkış Olan		Suç ...yıkış Olmayan		χ^2	p
	(N=49)	%	(N=77)	%		
Madde					10.730	0.001
Alkol	14	(23.7)	45	(76.3)		
Alkol Dışı Madde	35	(52.2)	33	(47.8)		
Eğitim					15.753	0.001
İlkokul	30	(61.2)	21	(27.3)		
Ortaokul	11	(22.4)	23	(29.9)		
Lise	6	(12.2)	22	(28.6)		
Yüksek okul	2	(38.9)	11	(14.3)		

vruların en sık nedeni sırasıyla, alkol kullanımı (%46.8), eroin kullanımı (%42.1) ve esrar kullanımı (%7.1) olarak bulundu (Tablo 1). 1998-2002 yılları arasında Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi AMATEM Kliniği'nde yapılan çalışmalarda bağımlılık tedavisi için başvuruların en sık nedenleri sırasıyla alkol (%58.5-%64.5), eroin (%14-%20.8) ve ucuucu madde (%7.0-%10.3) kullanımıdır. Esrar kullanım oranı ise %3.5-%7.9'dur (7-10). Bu bulgular çalışmamızın verileriyle benzeşmektedir.

Alkol bağımlılığı tedavisi nedeniyle başvuran hastaların ilk alkol kullanımına başlama yaşı ortalaması (24.03±8.53) ile alkol dışı madde kullananların ilk madde kullanımına başlama yaşı ortalaması (22.44±7.15) arasında anlamlı bir farklılık yoktu ($p>0.002$). AMATEM'de yapılan çalışmalarda alkol ve alkol dışı madde ilk kullanım yaşı 11-20 yaş arasında değişmekteydi (9). Bu durum, maddeyle karşılaşma yaşının batı bölgelerinde doğu bölgelerine kıyasla daha düşük olduğuna işaret ediyor olabilir.

Çalışmamızda alkol bağımlılığı tedavisi nedeniyle başvuran hastaların yaş ortalaması diğer madde bağımlılığı nedeniyle başvuranların yaş ortalamasından anlamlı olarak yüksekti ($p<0.001$). Ayrıca alkol bağımlılarının madde kullanma süreleri, alkol dışı madde bağımlılarının madde kullanma sürelerinden anlamlı ölçüde uzundu ($p<0.001$). Hastaneye başvuru yaşını değerlendiren ve alkol bağımlılarının yaş ortalamasının madde bağımlılarına göre yüksek olduğunu belirten çalışmalar oldukça fazladır. Alkol kullanımının sosyal olarak kabul görmesi ve görülen zararların daha ileri yaşlarda ortaya çıkması, alkol bağımlılarının madde bağımlılarına göre daha ileri yaşlarda tedaviye başvurmalarının nedeni olarak açıklanmaktadır (7, 8, 11, 12).

Çalışmamızda yer alan hastaların % 51.2'si daha önce yatarak tedavi görmüş olup, alkol bağımlılarının ortalama hastaneye yatış sayısı 1.24 (SS±2.12), diğer madde bağımlılarının ortalama hastaneye yatış sayısı 1.45 (SS±1.84) idi ve aralarında anlamlı bir fark yoktu ($p>0.002$). Bu sonuçlar AMATEM ve EÜTF'de yapılan çalışmaların sonuçlarıyla uygundur (1,9). Bilindiği üzere alkol ve madde tedavisinde nüks sık karşılaşılan durumdur (13). Halen uygulanan ilaç tedavileri ve terapötik yaklaşımlar çoğu hastada yetersiz olup, bağımlılık tedavisi, önleme programlarını da içeren, daha geniş kapsamlı tedavi protokollerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Hastaların çoğunluğu erkek olup, erkek/kadın oranı 30/1 idi. Bu sonuç Türkiye'nin değişik

merkezlerinde yapılan çalışmalardaki oranlardan daha yüksektir. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi (EÜTF) Psikiyatri AD bağımlılık tedavi birimine başvuran hastalar arasında erkek/kadın oranı 8/1'dir (1). AMATEM 2000 yılı verilerinde bu oran 11/1'dir (7). Bu sonuç bölgemizdeki kadınların batı bölgelerindeki kadınlara göre daha az alkol ve madde kullanıyor olmalarına işaret edebileceği gibi, kadınların daha az tedaviye başvurmalarından da kaynaklanıyor olabilir. Çalışmamızdaki sonuçla bu veriler arasındaki farklılığın nedeni yörenize özgü sosyokültürel özellikler olduğunu düşündürmüştür.

Alkol ve diğer madde bağımlısı olanlar arasında medeni durum farklılık göstermektedir (7). Bağımlılar üzerinde yapılan çalışmalarda, alkol bağımlılarında diğer madde bağımlılarına göre evlilik oranı yüksek bulunmuştur (8, 14-16). Bizim çalışmamızda da alkol bağımlısı hastalarda (%83.1) diğer maddelere kıyasla (%47.8) evlilik oranı anlamlı olarak daha yüksekti ($p<0.001$) (Tablo 2). Ek olarak evli hastaların bekarlara göre daha fazla aile desteğini bildirdikleri göz önüne alındığında (17); evli olmanın psikiyatrik yardım arayışını arttırabileceği düşünülebilir.

AMATEM'e 1998-2002 yılları arasında Sağlık Bakanlığının Ruh Sağlığı çalışmalarında temel alınan bölgelere göre başvuranların yatışlarına bakıldığında 1. Bölge (İstanbul)' den gelenler en sık olup en düşük 2002 yılı %79.9, en yüksek 2001 yılı %82 oranında değişmekteydi (10). EÜTF Bağımlılık Tedavi Birimi'ne başvuran hastaların büyük çoğunluğu İzmir (%39.3) ve çevresi (%10.1) doğumlu hastalardan oluşmaktaydı (1). Benzer bir şekilde alkol veya madde bağımlılığı nedeniyle birimimize başvuruların %61.1'ini Gaziantep, %21.4'ünü çevre illerden gelen hastalar oluşturmaktaydı (Tablo 1).

Çalışmalarda, madde bağımlıları arasında işsizlik oranının %12-38 arasında olduğu bildirilmiştir. Madde bağımlıları arasında işsiz olma ve çalışmıyor olma ya da hiç çalışmamış olma oranlarının alkol bağımlılarına göre yüksek olduğu vurgulanmıştır (1, 18-23). Çalışmamızda tüm olgular için işsizlik oranı %19.8 (n=25) olarak saptandı (Tablo 2). Alkol bağımlılığı nedeniyle başvuranlar arasında çalışıyor olma (%89.8) oranı diğer madde bağımlılığı nedeniyle başvuranlardan (%71.6) fazlaydı ($p=0.009$). Bu durum işlevsellik ve yaşam kalitesindeki bozulmanın bağımlılık yaratan maddenin çeşidine göre değişebileceğini düşündürmektedir.

Çalışmaya alınan hastaların çoğunluğu eğitimsiz ve ilköğretim mezunlarından oluşmaktaydı

(%40.5). AMATEM’de yapılan çalışmalarda eğitim düzeyine yönelik veriler çalışmamızla uyumludur (8, 18, 19, 21, 22). Çalışmamızda yer alan olgularda ortaokul-lise ve yüksek okul mezunlarının daha düşük oranda bulunması, eğitim düzeyinin düşüklüğü ile bağımlılık arasında doğrusal bir ilişki olabileceği görüşünü desteklemektedir (7). Yapılan çalışmalarda madde bağımlısı hastaların alkol bağımlısı hastalara göre daha fazla suç öyküsü olduğu bildirmiştir (24). Alkol dışı madde bağımlılarında yasal sorunlar, hapis yaşantısı ve madde etkisinde iken tehlikeli ve zarar verici davranışların daha fazla olduğu belirtilmiştir (25). Bizim çalışmamızda da alkol bağımlılarında yasal sorunlar diğer madde bağımlılarına göre daha düşük olarak bulunmuştur ($p=0.001$) (Tablo 3). Ayrıca eğitim düzeyleri ve suç işleme oranı arasındaki ilişkiye bakıldığında bağımlılar arasında, eğitim düzeyi arttıkça suç öyküsü anlamlı olarak azalmaktaydı ($p=0.001$) (Tablo 3). Bu sonuç bölgede yapılmış bir diğer çalışmayla uyumlu olup (6), eğitim düzeyinin düşük olduğu gruplarda madde bağımlılığıyla birlikte suç işleme oranlarında da artış olduğu şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ

Çalışmamız Güneydoğu Anadolu’da (Gaziantep) özelleşmiş bir alkol madde kullanım bozuklukları birimine yapılan başvurularda alkol ve madde bağımlılarının sosyodemografik özelliklerini araştıran ilk çalışmadır. Ayrıca çalışmamız Gaziantep’te alkol-madde kullanımının pek çok açıdan Türkiye’nin diğer yöreleriyle benzerlik gösterdiğini ortaya koymakla birlikte, alkol ve diğer madde kullanımı başlama yaşının daha yüksek olması, kadınlarda alkol ve diğer madde kullanım oranlarının daha düşük olduğunun tespit edilmesi, sosyokültürel özelliklerin, cinsiyetler üzerinde bağımlılık ve tedavi arayışı açısından farklılık yaratabileceğine ve başlama yaşını etkileyebileceğine işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- Doğanavşargil GÖ, Sertöz ÖÖ, Coşkunol H, Şen G. EÜTF Psikiyatri anabilim dalı bağımlılık tedavi biriminin hasta verilerinin on yıllık geriye dönük olarak incelenmesi: Madde kullanan hastaların sosyodemografik özellikleri. Bağımlılık Dergisi 2004; 5:115-120
- 2- United Nations Office on Drugs and Crime (UNDOC). World Drug Report launched by UNDOC in Stockholm 2005; 1-13.

- 3- NLAES 1992. Comorbidity between DSM-4 Alcohol and Drug Use Disorders. Alcohol Health & Research World 1996; 20:67.
- 4- UNDCP. İstanbul’da Madde İstismarı: Hızlı değerlendirme Çalışması 1996-1997.
- 5- <http://www.die.gov.tr/TURKISH/ISTATIS/Esg2/27ANTEP/adalet1.htm>
- 6- Yumru M, Savaş HA, Tutkun H, ve ark. Gaziantep Üniversitesi’nde adli psikiyatrik açıdan incelenmiş olan olguların değerlendirilmesi: Yüksek oranda alkol-madde kullanımı. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2005; 6:30-35.
- 7- Evren C, Çakmak D. Alkol ve Madde Kullananların özellikleri: 2000 Yılına ait AMATEM’eyatan hastalarının incelenmesi. Düşünen Adam 2001; 14:142-149.
- 8- Saatçioğlu Ö, Evren EC, Çakmak D. 1998-2002 yılları arasında yatarak tedavi gören alkol ve madde kullanımı olan olguların değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi 2003; 4:109-117
- 9- Türkcan A, Çakmak D. AMATEM’e 1998 yılı içinde yatan hastaların sosyodemografik ve madde kullanım özellikleri. 35. Ulusal Psikiyatri Kongresi ve Uluslararası Kros Kültürel Psikiyatri Uydu Sempozyumu Özet Kitabı, 1999: 24-25.
- 10- Türkcan A. Türkiye’de madde kullananların profili: Hastane verilerinin incelenmesi. Düşünen Adam 1998; 11: 56-64.
- 11- Brook JS, Lettieri D, Brook DW, Stimmel B (Editors). Alcohol and substance abuse in adolescents. New York: Haworth Press, 1985: 65-86.
- 12- Catterello AM, Clayton RR, Leukefeld CG. Adolescent alcohol and drug use. Oldham JM (editor). American Psychiatric Press Review of Psychiatry. Washington, DC: American Psychiatric Press, 1995: 151-169.
- 13- Marlat GA, Barrett K. Relapse Prevention. Galanter M, Kleber HD (editors). Washington DC: American Psychiatric Press Inc, 1994: 285-299.
- 14- Pektaş Ö, Kalyoncu A, Mırsal H, Beyazyürek M. Alkol Bağımlılığında sosyodemografik değişkenler, klinik özellikler ve tedavi sonuçlarının cinsiyetler arasındaki farklılıklarının incelenmesi. Bağımlılık Dergisi 2001; 2: 25-29.
- 15- Mırsal H, Kalyoncu A, Pektaş Ö ve ark. Alkol Bağımlılığında klinik özellikler ve sosyodemografik değişkenler. Bağımlılık Dergisi 2000; 1:81-88.

- 16- Kalyoncu A, Mırsal H, Pektaş Ö ve ark. Alkol bağımlılığında nüks nedenleri: kesitsel bir çalışma. Bağımlılık Dergisi 2001; 2(2):61-63
- 17- Yüncü Z, Yıldız U, Kesebir S ve ark. Alkol Kullanım Bozukluğu Olan Olguların Sosyal Destek Sistemlerinin Değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi 2005; 6: 129-135
- 18- Ersül Ç, Ceylan ME. Kronik alkolizmde Türk toplumuna ilişkin demografik veriler. 22. Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı 1986: 292-294.
- 19- Tuncer C, Ersül Ç, Beyazyürek M, Beşikçi N. Alkol bağımlısı hastalarda bir demografik çalışma. 23. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı 1987: 184-187.
- 20- Beyazyürek M, Alpkın L, Eradaımlar N ve ark. Madde bağımlılığı ve yüksek öğrenimde psikososyal faktörler. Düşünen Adam 1990;2: 7-9.
- 21- Beyazyürek M, Alpkın L, Karamustafalıoğlu KO ve ark. Uyuşturucu madde bağımlılarında sosyodemografik özellikler. Düşünen Adam 1990;3: 59-61.
- 22- Alpay N, Maner F, Kalyoncu A. AMATEM’de 1990 yılında yatırılan madde bağımlılarının demografik özellikleri ve geçmiş yıllarla kıyaslanması. 27. Ulusal Psikiyatri Kongresi Program ve Bildiri Özetleri Kitabı 1991: 177.
- 23- AMATEMveHIV:Türkiye’demaddekullanımına ilişkin ikinci el verilerinin değerlendirilmesi. İstanbul’da madde kullanımının doğası ve boyutları. I. Rapor, İstanbul, 1996.
- 24- Modestin J, Rigoni H. Criminality in female inpatients with substance use disorders. Eur Addict Res 2000;6: 148-153.
- 25- Sinha R, Easton C. Substance abuse and criminality. J Am Acad Psychiatry Law 1999;27: 513-526.